

KONTRA MIKLÓS

AZ INDIANA EGYETEM FELÉPÍTÉSÉRŐL, MŰKÖDÉSÉRŐL,
OKTATÓ- ÉS KUTATÓMUNKÁJÁRÓL

Az MTA Nyelvtudományi Intézete
1250 Budapest, Szentháromság utca 2.

Az utóbbi években öröndetesen nő azoknak a magyar kutatóknak a száma, akik ösztöndíjasként vagy meghívásra hosszabb időt tölthetnek az Egyesült Államok egyetemein és kutatóintézeteiben. A hazatérő kutatók s vendégprofesszorok időnként be is számolnak tapasztalataikról, elsősorban a Magyar Tudomány hasábjain, miként tette ezt például Burger Kálmán (MTud. 1982/7), Szabados József (1984/1), Gráf László (1984/4) és Palkovits Miklós (1984/5). A társadalomtudományi kutatásról s oktatásról amerikai-magyar összehasonlítást azonban eddig nemigen olvashattunk. Ez az írás elsősorban azoknak a fiatal kutatóknak s tanároknak szól, akik az Egyesült Államok számukra teljesen ismeretlen egyetemeire jutnak majd ki. Kezdeti téblábolásukat, remélem, valamelyest megkönnyítik az én tapasztalataim.

Bevezető

1974-ben szereztem angol-orsz szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Végzés után a szegedi József Attila Tudományegyetem Angol Tanszékére kerültem tudományos ösztöndíjas gyakornoki állásba. 1978-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szereztem bölcsészdoktori címet általános nyelvészetből. 1978. szeptemberétől 1981. nyaráig az Indiana Egyetem magyar lektora voltam Bloomingtonban.

Angol tanszéken dolgozó egyetemi oktatónak alapvető igénye, hogy hosszabb időt töltsön angol nyelvterületen, ahol megszerezheti azt a nyelvtudást, ami nélkül tanárokat képezni nem lehet, s ahol tudományos kutatást végezhet. A magyar anglisztika művelői igen kevés kutatói ösztöndíjat kapnak. A szegedi Angol Tanszéken 1978-ban 12 oktató dolgozott, akik közül ösztöndíjjal Amerikában hárman jártak, egy negyedik oktató magyar lektorként töltött két évet Bloomingtonban. Akkor még senki sem kapott ösztöndíjat Angliába, 1978-ban tehát a szegedi oktatók kétharmada még nem volt angol nyelvterületen, ha leszámítjuk a turista utakat. Mivel az ösztöndíjak elnyerésére az esélyek kicsik, az oktatók - ha tehetik - megpályáznak magyar lektori állásokat is.

A pályázatot a Művelődési Közlönyben meghirdetett időben és módon kell benyújtani. A kiválasztás mechanizmusa a pályázó szemszögéből nézve a fekete doboz mechanizmushoz hasonló. Ha elnyeri a pályázatot, erről értesítést kap, ha nem, azt abból tudja meg, hogy elkezdődött a tanév, a külföldi lektori állást feltehetőleg betöltötték, de biztos, hogy nem vele, hiszen ő itthon van.

A külföldön dolgozó magyar lektorok kiválasztásában formai követelmény, hogy a jelentkezőnek legyen magyartanári diplomája. Nekem ilyen diplomám nem volt, de ettől függetlenül munkámat kollégáim és tanszékvezetőm megalégedésére végeztem Amerikában. Bloomingtoni elődeim közül legalább öt lektornak szintén nem volt magyartanári diplomája. A lektorok egyéves szerződéseket kapnak az Indiana Egyetemtől, aminek az az oka, hogy az odaérkező magyar lektor zsákbamaczka. Ha kiderül róla, hogy nem tud angolul, nem tud nyelvet tanítani, vagy más okból nem felel meg, akkor az egyetem legalább egy év múlva meg akar tőle válni, s ezért csak éves szerződéseket ad. Függetlenül attól, hogy a kiküldő Országos Ösztöndíj Tanács és más

szervek a lektort általában két vagy több évre szóló kiküldetési papírral látják el.

Nyilvánvaló, hogy a nyelvész oktató az esetek zömében jobb lektor, mint az irodalmár. Ennek ellenére a kiválasztásnál ez a szempont fel sem merül. Ez a magyartanítás szempontjából előnytelen, de abból a szempontból előnyös, hogy magyarlektorkodás ürügyén irodalmárok is kijuthatnak Londonba vagy Bloomingtonba.

Kiutazásom előtt hasznos gyakorlati tanácsokat kaptam elődömtől. Tudományos szempontból utam - munkavállalás, nem ösztöndíj! - egyáltalán nem volt előkészítve. Ez részben azzal magyarázható, hogy a JATE Angol Tanszékén 1978-ban nem dolgozott olyan nyelvész, aki nekem kutatási témát tudott volna javasolni. Ami szakmai jótanácsot kaptam, azt néhai Ország László professzor adta. Mindez azért érdekes, mert egy bloomingtoni "munkavállalás" számos szempontból előnyösebb, mint egy kutatói ösztöndíj. Elődeim közül Virágos Zsolt (Debrecen) például két lektori éve alatt annyi anyagot gyűjtött, amiből kandidátusi értekezésnek beillő könyvet írt (A négerség és az amerikai irodalom. 391 lap. Akadémiai Kiadó, 1975). Mások ugyanitt úgy töltötték el két évet, hogy abból nem született több, mint egy közepes színvonalú főiskolai nyelvoktatási jegyzet. A lektori évek tudományos hasznosítása tehát teljesen ad hoc jellegű.

A magyar lektor Bloomingtonban diáktanári státuszban van ("Associate Instructor"), ami azt jelenti, hogy a legalacsonyabb egyetemi oktatói fizetés egyharmadáért a tanszéken órákat tart (ez az én esetemben heti 8-10 óra volt) és tandíjmentességet kap. Hivatalos jogállása: diák. Tanári munkám mellett minden félévben felvettem számos kurzust a Nyelvészeti Tanszéken. A kezdeti tapogatózás után 1979. tavaszán hozzáfogtam egy önálló nyelvészeti kutatás előkészítéséhez. Később ehhez pénzügyi támogatást is kaptam az egyetemtől, így kétszer öt hetet tölthettem amerikai-magyar kétnyelvűek között nyelvészeti terepmunkát végezve. Ily módon betekintésem volt az Indiana Egyetem oktatói, kutatói és hallgatói világába egyaránt.

Az Indiana Egyetemről dióhéjban

Az Indiana Egyetem állami egyetem, vagyis nem tartozik az elit amerikai magánegyetemek (Columbia, Yale, Princeton, University of Chicago stb.) közé. Ettől függetlenül számos tekintetben világhírű. Az egyetemnek számos területi tagozata van Indiana államban Bloomingtonban, Indianapolisban, Kokomóban, South Bendben stb. A bloomingtoni tagozat a legnagyobb: itt 35 ezer diák tanul. Az egyetem hallgatóinak összlétszáma ennek körülbelül a duplája.

Az egyetem Zeneművészeti Kara (pontosabban a mi Zeneakadémiánkhoz hasonló részlege) elismerten az egyik legjobb a világon. Nemzetközi híre van az egyetem Nyelvészeti Tanszékének, a Szláv Tanszékcsoporthoz és a Közgazdasági Karnak. Világhírű az egyetem kosárlabdacsapata és úszócsapata.

Híres az egyetem arról, hogy Mark Spitz, aki Münchenben féltucat olimpiai aranyat nyert úszásban, Bloomingtonban volt diák. Ha bemegy az ember az egyetemi "Trophy Room"-ba (trófea terembe), ott az Indiánának dicsőséget szerzett sportolók között Spitz "jó helyen van". Vagyis nem ő a legjobb.

Híres az egyetem Starker János és Sebők György miatt. Az előbbi világhírű csellista, az utóbbi hasonlóan híres zongorista.

Híres az egyetem operatársulata. 1980-ban - először Amerika történetében - meghívtak egy diákoperát a New York-i Metropolitanba, s ez az Indiana Egyetem operája volt. El lehet képzelni, hogy mennyi pénzt hozott ez az egyetemnek.

Híres a kosárlabdacsapat és edzője, Bobby Knight. Ha világszínvonalon játszáknak, mint Bloomingtonban, a kosárlabda is sok pénzt hozhat egy egyetemnek. Az általában olimpiai döntős szovjet kosárlabda válogatottat az Indiana Egyetem csapata, ha odafigyel, 10-15 ponttal megveri. Ezért a szovjet válogatott minden évben elmegy Bloomingtonba az egyetemi csapattal játszani.

Van az egyetemnek egy diákok által írt és szerkesztett napilapja, az Indiana Daily Student. Van egy olyan rádiója, a WFIU, ahol egész nap klasszikus zenét közvetítenek. Ez azért nagyszerű, mert a tipikus amerikai rádióadók csak rockzenét és hirdetést játszanak naphosszat. Van az egyetem-

nek televízióállomása is.

Az őszi és tavaszi szemeszter 240 napja alatt körülbelül 800 koncert van az egyetemen. A koncertek tulajdonképp diákok és tanáraik szólóestjei ("student recital" és "faculty recital"). Ezek ingyenesek, így kizárólag tőlem függött, hogy hetente hány koncertre mentem el.

Hogyan keletkezett az egyetem?

A XIX. században alapították, de az utóbbi 20-30 évben fejlődött mega-egyetemmé s egyben kulturális oázissá. Hogy a robbanásszerű fejlődésben Herman B Wells kancellár leokálpatriotizmustól fűtött tudományszervező zsenijén kívül még mi minden játszott szerepet, azt nem tudom. Tény, hogy a II. világháború után elkezdtek áramlani Bloomingtonba a neves kutatók és az indianai puszta közepén felépült egy szellemi katedrális. Az egyetem ma is prosperál. Akkor, amikor a gazdasági recesszió miatt számos kis egyetemet bezártak és a beiratkozott hallgatók száma a legtöbb helyen csökkent, Bloomingtonban 1981-ben rekordszámú diák tanult. Jellemző, hogy a bevásárló negyed ("College Mall") alapterülete 1981-ben 25 %-kal nőtt!

Az egyetemváros képe jól megismerhető a nálunk is játszott "Start két keréken" című filmből. Ezt 1978-ban forgatták a bloomingtoni campuson. A történet a "Little 500" körül szövődik, ami Amerika legnagyobb amatőr bicikliversenye. A film kasszasiker volt (sok pénz az egyetemnek) és hatására az NBC televíziós társaság megvette az évente rendezett verseny közvetítésének jogát. Még több pénz az egyetemnek, s mindez abból, hogy az egyetemi kollégiumi biciklicsapatok minden évben versenyeznek egymással.

35 ezer diák

Az egyetem úgy hirdeti magát, hogy "Ha szeret Ön autózni Csikágó belvárosában délután fél öt és fél hét között, akkor hozza el autóját Bloomingtonba". Az egyetemvárosban gyalog könnyebb eljutni bárhová, mint autóval. Ötféle parkolóhely van az egyetemen: A, B, C, D, E jelűek. Az A jelűek használatáért 80 dollárt fizetnek a professzorok szemeszterenként - ezek a campus szívében vannak. Az E jelű parkolót bármelyik diák is használhatja. Az ilyen parkoló használatának díja csak 5 dollár. Az E

jelű parkolóhelyek a kollégiumok mellett vannak.

Mi minősíti az egyetemet?

Az, hogy miként tudnak elhelyezkedni volt diákjai. Az Indiana Egyetem időről időre felkér egy független, külső szakemberekből álló bizottságot, hogy kutassák ki, a tavalyi évfolyam hogyan helyezkedett el. Nézzék meg, hogy a zenészek, közgazdászok, történészek, matematikusok stb. hol kaptak állást. Állapítsák meg, hogy ezek az állások jó, közepes vagy rossz állások-e. Amikor elkészül a tanulmány, az illető tanszék megnézi, hogy végzősei hol kaptak állást, s a tanszéket ez minősíti. Ez a legfontosabb minősítési szempont.

Az oktatókról

Az egyetem oktatói munkáját professzorok (= "egyetemi oktatók" a mi szóhasználatunkban) és olyan diáktanárok látják el, amilyen én is voltam. A diáktanárok ("Associate Instructors") általában rutinfeladatokat oldanak meg, pl. nyelvórákat tartanak, gyakorlatokat vezetnek, vagy egy professzor "segítői". Ez utóbbi azt jelenti, hogy a diáktanár konzultációs lehetőséget nyújt a hallgatóknak, valamint ő javítja ki (vagy segít professzorának kijavítani) a házi feladatokat. A házi feladatok javítása már 20 fős tanulócsoport esetén is jelentős időbe telik, így a professzor, ha van asszisztense, nem kényszerül idejét arra pazarolni, amit egy jó diák is elvégezhet helyette. A diáktanárokat vagy asszisztenseket egyébként oktatói feladatok mellett kutatói feladatok végzésére is gyakran alkalmazzák.

Az oktatók szociális helyzete amerikai szemmel nézve elég jó. Házuk, autójuk s életkörülményeik olyanok, amelyek biztosítják a nyugodt szellemi munka végzését. 1980-ban az a helyzet állt elő Bloomingtonban, hogy az éves infláció duplája volt a fizetésemelésnek (vagyis az oktatók reálbére 6-7 %-kal csökkent). Ennek hatására többen elhagyták az egyetemet, s a jól fizető iparban helyezkedtek el. Mások fokozott kutatómunkával igyekeztek behozni a veszteséget.

A hallgatók

A diákok kollégiumban vagy albérletben laknak. A kollégiumban zömmel egy- vagy kétágyas szobák vannak. A kollégiumi díjban benne van a menza, számos kollégiumi kulturális szolgáltatás díja, a hétfégi diszkón fogyasztható ingyen sörig bezárólag. A menzán reggelit, ebédet és vacsorát adnak. /N.B. A magyar menzák képtelenek a diákoknak reggelit adni./ A menza a kollégium épületében van, vagy attól maximum két percre. Ha a diáknak olyan az órarendje, hogy nem tud hazamenni ebédelni, reggel kaphat hideg ebédet, vagy pedig elintézheti, hogy ebédjét az oktatási épülethez legközelebbi menzán ehesse meg. /N.B. Debrecenben, aki a Benczur utcai kollégiumban lakik, 20-30 percet tölthet sétával, ha épp a kollégiumban van, amikor eljön az ebéd- vagy vacsoraidő./ A bloomingtoni egyetemi menzákon a diákok korlátlan mennyiségű ételt ehetnek minden alkalommal. Egyetlen kivétel van: a fő étkezés (=vacsora) fő fogásából (steak vagy hasonló húsétel) csak egy adagot lehet kapni.

A kollégiumi díj körülbelül 2200 dollár volt 1981-ben, szeptember 1-től május 1-ig. Ezért a pénzért a haladó diákok ("graduate students") legjobb kollégiumában, az Eigenmann Hallban, a diák egy 2 m 10 centi széles és 4 méter hosszú, egyágyas szobát kapott. Két szobára jutott egy közös telefon. Érkezésem után egy hónappal benne voltam a nyomtatott egyetemi telefonkönyvben. A szobában beépített szekrény, íróasztal, két szék, könyvespolc és ágy található.

A kollégiumokban tágas társalgók vannak, ahol a diákok olvasnak, sakkoznak, vagy - ha épp ahhoz van kedvük - zongoráznak. A nagyobb társalgókban (és nemcsak a kollégiumokban, hanem az egyetem központi épületében is) ugyanis zongorák is vannak. A társalgók a színhelyei a kollégisták által rendezett előadásoknak is. Ezek éppúgy lehetnek egy diák nyári útjának diavetítéses élménybeszámolói, mint professzorok vagy más neves emberek előadásai. Az előadásokat egy diákcsoporthat szervezi, melynek tagjait a kollégisták maguk közül választják. Minden kollégiumban számos ilyen csoport, érdeklődési kör működik. Természetesen mind autonóm diákgyülekezet.

Az Eigenmann Hallban 1300 diák lakik. Az egész kollégium nem-diák személyzete (a konyhaszemélyzet nélkül) aligha éri el a 10 főt. Nincs portás. /N.B. A debreceni portások egyik funkciója az, hogy a kollégiumba

este 11 után hazatérő egyetemistát - felnőtt magyar állampolgárt - figyelmeztessék, írja be a nevét egy könyvbe./ A kollégium irányítását gyakorlatilag minden szinten a diákok végzik.

A kollégium mellett, az autó- és bicikliparkolók között, van 10 tenispálya. Ezeken éjjel 1-kor is lehet játszani, ki vannak mindig világitva, arra a nem ritka esetre gondolva, hogy valakinek esetleg úgy alakul a napja, hogy éjfél körül támad kedve tenniszezni.

A házaspáros egyetemisták külön házaspárosok részére fenntartott kollégiumokban laknak. A lakások nagysága változó: egy-, két vagy háromszobásak. Ezekben az épületekben nincs menza, de természetesen minden lakásban van konyha, hűtőgép és fürdőszoba.

Az albérletek kinek-kinek pénztárcája és igényei szerint változóak. Sokan azért laknak albérletben, mert ott több a hely és esetleg olcsóbban jönnek ki, mint a kollégiumban. Az így megtakarított pénzért azonban idővel kell fizetni: a diák maga vásárol, főz, mosogat.

Ha nem kollégiumban vagy albérletben lakik a diák, akkor egy "fraternity" vagy "sorority" tagja. Ezek elég exkluzív, társadalmi klubszerű intézmények. Tagjaik vagy egy házat bérelnek vagy saját házukban laknak. Új tagot csak egyhangú szavazás után vesznek fel maguk közé. Egy jó "fraternity" tagjának lenni hasonló ahhoz, ha valaki nálunk az Eötvös Collegium tagja volt, az ember beírja az életrajzába.

1981-ben egy diák összköltsége két szemeszterre (szeptember 1-től május 1-ig) körülbelül 5500 dollárt tett ki. Ebben benne van a kollégium (+étkezés), a tandíj, a tankönyvek ára, s az egyéb költségek (pl. buszbérlet, orvosi biztosítás díja, kosárlabdabérlet stb.). A jó magánegyetemen ennek két-háromszorosát fizetik.

A tanulásról

A diákoknak maximum 16 órájuk van hetente. Az Indiana Egyetem háromlépcsős képzést nyújt: "undergraduate" képzést (18-22 éves korig, eredménye a B.A.-vel vagy B.Sc.-vel rövidített baccalaureatusi diploma), "graduate" képzést (22-24 éves korig, eredménye az M.A.-vel, M.Sc.-vel stb. rövidített magiszteri diploma), és doktori képzést (újabb 2-5 év, eredménye a Ph.D.).

16 órájuk hetente inkább az "undergraduate" diákoknak van, a "graduate" diákok heti óraszámja ritkán haladja meg a 12-t. /N.B. az I. éves debreceni

oroszb-angol szakos hallgatóknak heti 39 órájuk van. Egy magyar munkás heti 42 órát dolgozik, s utána mehet kuglizni, ha ahhoz van kedve./

Heti 15 óra mellett a diák végezhet önálló kutatómunkát. Az egyetemi könyvtár állandóan tele van diákokkal. Tapasztalatom szerint a bloomingtoni diákok sokkal önállóbbak, mint a mi diákjaink.

Tanulmányi fegyelem

Három év alatt egyszer sem vettem észre, hogy bármiféle tanulmányi fegyelmi probléma lett volna Bloomingtonban. Maga a fogalom ismeretlen. Ennek oka a konkurrencia: minden diák tudatában van annak, hogy ha nem tudja a legjobb, legéletképesebb tudást a lehető legrövidebb idő alatt megszerezni, akkor végzéskor az álláskeresési szabadversenyben elhelyezkedési esélyei rosszak lesznek. A diák tehát amit lehet, kifacsar tanárából és egyeteméből. Sok pénzt fizet ezért a lehetőségért, s ha ellébecolna egy félévet, adósságait növelné csak. A mi tanulmányi fegyelmi problémáinkhoz legközelebb az az eset állt, amikor Bobby Knight megvonta egy félévre a sportösztöndíjat néhány kábítószerrel foglalkozó kosárlabdajátékosától.

Felvételi vizsga

Ilyen gyakorlatilag nincs. A diák elküldi középiskolai végbizonyítványát a kiszemelt egyetemre. Ott, ha bizonyítványa alapján alkalmasnak találják, megkezdheti tanulmányait. Fizetheti a tandíjat, s tanulhat. Az egyetem igen nyitott, olyan mindent-eldöntő felvételi vizsga, amilyen nálunk van - egyszerűen nincs.

Vizsgák

A vizsgaidőszak szemeszter végén három napig tart. 1980. őszén december 17. volt az utolsó tanítási nap, 18-20-án voltak a vizsgák, a tanároknak az érdemjegyeket 22-én délután 5 óráig kellett leadniuk a megfelelő hivatalban, és december 29-én du. 5 óráig a hivatal minden egyes diáknak postázta minden tárgyból az érdemjegyét. 1981. január 5-től 10-ig volt a beiratkozás és 12-én kezdődött a tavaszi szemeszter. Ennek a "gyorsaságnak" az a titka, hogy írásbeli vizsgák vannak: tesztek

és esszék, tanteremben, vagy otthon elkészítve. Az írásbeli vizsga átfogó: kizárt, hogy valaki az anyag 90 %-át tudja csak, de mert balszerencséje van, abból a 10 %-ból kérdezik, amit nem tud, s ezért megbukik. A félév- végi osztályzatot az évközben írt dolgozatok és a záróvizsga érdemjegyeiből állapítják meg.

A vizsgák nagy részére jellemző az ismeretek alkalmazni-tudásának ellenőrzése. Erre jó példa az, ahogy az Ural-Altaji Tanszéken a doktori nyelvvizsga folyik. A követelmény szerint a diák - ha például oroszból kíván eleget tenni vizsgakötelezettségének - kap egy esszékérdést szaktudománya területéből oroszul, s ezen a nyelven írt esszét kell beadnia. Ha dolgozata szakmai és nyelvi szempontból is megüti a kívánt szintet, a vizsgát letette. /N.B. Magyarországon a kandidátusi nyelvvizsgát egyetemi lektorátusokon kell letenni, "általános nyelvtanárok" előtt, akiknek fogalmuk se lehet arról a tudományterületről, amelyből a kutató disszertációját készítette./

Egy tudomány kissé közelebbről: a nyelvészet

A nyelvészetből már magiszteri fokozatot (M.A.-t) szerzett diákok felvételi vizsgát tesznek a doktori programba való bekerülésük előtt. 1979-ben az Indiana Egyetemen a felvételi vizsgaszabályzat a következőképpen szólt:

- a jelentkező maga választhatja meg, hogy kik legyenek a felvételi bizottságában
- két dolgozatot kell írni: az egyiknek szinkrón vagy diakrón fonológiai-fonetikai témájúnak kell lennie, a másiknak szinkrón vagy diakrón szintaktikainak vagy szemantikainak. /N.B. "Az angol nyelv és irodalom szak tanterve a tudományegyetemek bölcsészettudományi karain" (ELTE, 1981) című reformtantervben a fonológia szó elő sem fordul. Ennek legvalószínűbb oka az, hogy angol tanszékeinken alig van ember, aki fonológiával foglalkozna, ergo senki nem érezte kenyerét veszélyeztetve, ha a fonológia kimarad. Ezzel szemben a hivatalos, és az intenciók szerint minden egyetemen kötelező reformtantervben "az angol nyelv múltja" című tantárgy leírása 45 sor, amiből kettő a skót (sic!) nyelvvel foglalkozik./
- legalább az egyik dolgozatban nagyszámú formalizált szabálynak kell lennie;

- a dolgozatoknak tekintélyes hosszúságúknak kell lenniük és eredeti kutatási eredményeket kell tartalmazniuk.

A doktori tanulmányok végén két háromórás írásbeli vizsga van: az egyik általános nyelvészeti témájú, a másik a jelölt disszertációjához kapcsolódik. Ezt követik a szóbeli vizsgák.

Explicáció: jobb amerikai egyetemeken doktorált nyelvészeiről, bárki legyen is az, meg tudom mondani, hogy mi az a minimum, amit biztos tud. Magyarországon a kandidátusok és akadémiai doktorok esetében ezt a minimumot nem lenne érdemes firtatni, mert - tipikusan - aki mondattannal foglalkozik, alig ért valamit a fonológiához és viszont.

Oktatás: mit tanul a diák?

Benne van a tanrendben, hogy milyen típusú tárgyból, kurzusból hányat kell elvégeznie a diploma megszerzéséhez. A kurzusoknak pontértéke ("credit") van; a diplomához megadott számú "credit"-et kell szerezni. A kötelező és választható tárgyak aránya Amerikában sokkal jobb, mint nálunk. /N.B. Nálunk a legtöbb tárgy kötelező és az óralátogatás is kötelező: a jelenlétet díjazzuk./

Az amerikai diákoknak tanácsadó tanárok ("advisers") állnak rendelkezésére, akikhez olyan kérdésekkel fordulhatnak: "Kérem szépen, ez-és-ez érdekel, mit tanuljak?"

Oktatás: tananyagok

Adott tantrágya oktatója a tankönypiacon megtalálható tankönyvek közül a szerinte legjobbat kiválasztja, s a diákok számára az egyetemi és a városi könyvesboltokkal megrendelteti. A már szükségtelenné vált használt tankönyveket a botok féláron visszavásárolják, s háromnegyedáron újra eladják. /N.B. Debrecenben 1972-ben az egyetemi könyvesbolt vezetője megpróbálta megszervezni a használt tankönyvek forgalmazását. A bürokratikus akadályok elállították tervétől. 1982-ben azt olvastam az egyetemi lapban, hogy a diákok szeretnék, ha lehetne használt tankönyveket vásárolni./ Ha feledékenységéből egy professzor nem rendelt meg egy könyvet időben, felhívja a könyv kiadóját, s az egy héten belül Bloomingtonba juttatja a kért könyvet a kért példányszámban.

A könyvek és munkafüzetek mellett igen sok xeroxozott vagy stencilezett segédanyagot visz a tanár diákjainak. Ha ezekre esetleg egy idő után nem futna már a tanszéki költségvetésből, akkor a tanár megbeszéli diákjaival, hogy mit szeretne számukra xeroxon hozzáférhetővé tenni, s hogy az mibe kerül. (Egy húszoldalas cikk xeroxon 1 dollár, vagyis a mosogatással kereshető minimum-órabérnek kevesebb, mint egyharmada.) A xerox vagy más, olcsóbb sokszorosítás azért fontos, mert lehetővé teszi a legfrissebb szakirodalomnak a diák kezébe adását. /N.B. Ha nálunk bürokratikus és pénzügyi akadályai vannak a xerox használatának, az is összefügg az új tudományos ismeretek lassú tananyaggá válásával./

Jellemző az amerikai hatékonyságra az, ahogyan én munkafüzetet készítettem a bloomingtoni magyartanításhoz. Tanszéken belüli kutatási tervet állítottam össze a használt tankönyvhöz (Fülei-Szántó Endre: Magyar nyelv külföldiek számára, I. és II., Budapest, T.I.T., 1972.) készítendő munkafüzetéről és nyelvi laboratóriumi hangszalagról. A kéziratot megírtam, a hangfelvételeket az egyetemi Oktatástechnikai Központ stúdiójában elkészítettük. A gépelt kéziratot egy könyvesbolt sokszorosító műhelye egy nap alatt sokszorosította és be is kötötte. Ezután a tanszéki titkárnővel megcsináltam a költségvetést, és a "Workbook to Endre Fülei-Szántó, Magyar nyelv külföldiek számára Vols. 1 and 2 (Budapest 1972)" című 69 lapos munkafüzetet két dollárért kezdte a tanszék árulni magyar tanuló hallgatóinak. A munkafüzet kéziratát és a hangszalagok kéziratát az előző tanévben kipróbáltam óráimon, s a tapasztalatok alapján módosított változatot "jelentettük meg" illetve vettük hangszalagra. /N.B. Nálunk az egyetemi tankönyvek, jegyzetek zöme úgy jelenik meg, hogy nem próbálták ki őket a tanításban. Ha például egy szöveggyűjteményt nemcsak összeollózni akarok, hanem ki is szeretném próbálni a diákokkal, mielőtt kiadatom, 10 ezer Ft-ra lehet szükségem, hogy a leendő antológia cikkeit lexeroxoztassam 10 diák számára. Ilyen célra ennyi pénzt magyar bölcsészkaron aligha lehet kapni./

Oktatás: a kérdezés szerepe

Mikor először került kezembe az "Edinburgh Course in Applied Linguistics" (Oxford University Press, 1973-1977) című tankönyvsorozat Magyarországon, nem értettem, hogyan lehetséges, hogy a neves szerzők köszönetet mondanak

15-20 név szerint felsorolt egykori diákjuknak, akik "mintegy társszerzői voltak" egy-egy fejezetnek. Amint elkezdtem nyelvészeti órákra járni Bloomingtonban, mindez megvilágosodott számomra.

Az órákon a diákok állandóan kérdésekkel bombázzák tanáraikat, s ki van zárva, hogy bármilyen kérdés megválaszolatlanul maradjon. A diák tanárát arra kényszeríti, hogy szakmáját, tudományterületét a lehető legjobban tanítsa. Diák és tanár jó értelemben vett "ellenfelek" az ismeretszerzés és az érvelés küzdőterén. A maximális tanári teljesítmény követelménye, valamint a kutatói konkurrencia azt eredményezi, hogy a kutatás szempontjából fontos gondolatok egy része az egyetemi órák kérdés-felelet pergőtüzében születik. Így válik a diák professzora "szerzőtársává". Az, hogy egy diák lábjegyzetet kap-e, vagy professzora szerzőtársaként jelenik-e meg a neve, néha csupán "csomagolástechnikai" kérdés.

Az oktatás értékelése

"Az oktatás színvonalának állandó ellenőrzésébe a hallgatókat is bevonják" - írja Burger Kálmán az amerikai Princeton Egyetem Kémiai Intézetében vendégprofesszorként szerzett tapasztalatairól szóló beszámolójában, a Magyar Tudomány 1982. júliusi számában. Így folytatja: "Minden félév végén az utolsó előadáson számítógéppel értékelhető kérdőívet osztanak ki a hallgatók között, melyeket névtelenül töltenek ki. A kérdőívek az előadás korszerűségének, érdekességének, követhetőségének, érthetőségének a hallgatói megítélését tükrözik. Azok értékelésének eredményét az előadóval a következő félév elején közlik, az segít az előadás továbbfejlesztésében, az esetleges hibák kijavításában." Ehhez hozzátehetjük, hogy mivel az oktatómunkának az amerikai egyetemeken igen nagy súlya van, ezek a kérdőívek fontos szerepet játszanak az idős, esetleg világhírű (tehát már régen véglegesített) professzorok mindennapjaiban is.

Az Indiana Egyetem bloomingtoni tagozatának 35 ezer diákja a következő két kérdőívet használja:

1. Az előadások vagy gyakorlatok értékelése

Legyen szíves x-szel jelölni, hogy miként értékeli ezt a kurzust!

Az előadások/gyakorlatok szervezettsége

Kommentár:

.... jól szervezettek

.... megfelelő, de lehetne jobb

.... nem megfelelő

.... rendszertelen, kaotikus

A tantermi oktatás szervezettsége

.... jól szervezett, logikus sorrendet követ

.... általában szervezett

.... a szervezettség nemigen látszik

.... minimális szervezettség

Tesztek (dolgozatok) gyakorisága

.... megfelelő számú, jól időzített

.... túl ritka

.... túl gyakori

.... az időzítést javítani kell

Tesztek tartalma

.... megfelelő

.... túl részletes

.... nem elég átfogó

.... a tanfolyam céljainak nem felel meg

Kérdezési és vitaalkalmak

.... bőséges alkalom

.... időnként előfordulnak

.... ritkák

.... nem fordulnak elő

Házi feladatok

.... egyértelműek, megoldhatók

.... egyértelműek, de túl hosszúak

.... nem egyértelműek

.... sosem egyértelműek, sosem megoldhatók

Tankönyvek

.... jók

.... megfelelőek

.... máshogy kellene használni őket

.... más tankönyvet kellene használni

Az oktatásnak a csoporthoz való viszonya

.... megfelel a csoport színvonalának

.... a tanár kísérletet tett arra, hogy az oktatás megfeleljen a csoport színvonalának

.... egyértelműen meghaladja a csoport színvonalát

.... egyértelműen alacsonyabb a csoport színvonalánál

Kérjük a lap túloldalára írja le azokat a javaslatait, melyek megvalósítása emelhetné a tanfolyam oktatásának színvonalát! Kérjük, ne írja alá ezt a kérdőívet! Tanulmányi átlaga az elmúlt félévben:

Az oktatót értékelő kérdőív

Kérjük, értékelje a tantárgy oktatójának tanári munkáját. Írjon egy x-et minden kérdés után. Ha kíván kommentárt fűzni válaszaihoz, írja a lap jobb oldalára.

A tanár tantárgyi tudása

Kommentár:

.... kiemelkedően jó

.... elég jó

.... nem elég jó

.... nagyon gyenge

Hozzáállása a tárgyhöz

.... lelkes, szereti tanítani

.... eléggé érdekli

.... csupán rutinérdeklődés

.... nem érdekli a tárgy

Magyarázási képessége

.... egyértelmű, világos magyarázatok

.... általában megfelelő magyarázatok

.... gyakran nem megfelelő magyarázatok

.... nincs magyarázat, vagy teljesen rossz

Beszéde

.... a hangja s modora kitűnő

.... megfelelő

.... gyenge, elvonja a figyelmet

.... gyenge beszédképessége komolyan hátráltatja a tanításban

A diákokhoz való viszonya

... segítőkész, érdeklődő

.... általában segítőkész

.... kerüli a személyes kontaktust

.... távolságtartó, hideg

Személyisége

.... vonzó, szeretném jobban ismerni

.... megfelelő

.... elég zárkózott

.... személyiségkonfliktus

Ellenvélemény iránti toleranciája

.... bátorítja s értékeli a megokolt ellenvéleményt

.... elég jól fogadja az ellenvéleményt

.... elbátortalanítja az ellenvéleménnyel előálló diákot

.... dogmatikus, nem tűri az ellenvéleményt

Azokhoz az egyetemi oktatókhoz képest, akik Önt tanították, ez

.... kiemelkedő

.... átlagosnál jobb

.... átlagos

.... átlag alatti

.... gyenge

Ha egy későbbi tantárgy esetén választhatna e között az oktató és egy másik oktató között, hogy értékelné mostani oktatóját?

.... inkább őt választanám, mint bárki mást

.... örülnék, ha ő tanítana

.... meg lennék elégedve, ha ő tanítana

.... jobb lenne, ha nem ő tanítana

.... semmilyen körülmények között nem választanám

Kérjük, ne írja alá ezt a kérdőívet! Tanulmányi átlaga az elmúlt félévben:

A tudományos pályára készülés

Az Indiana University Linguistics Club (Indiana Egyetemi Nyelvészklub) a "graduate" diákok klubja, vállalkozása. A klub fő tevékenysége olyan nyelvészeti dolgozatok kiadása 500 példányban, amelyekre szerzőjük nem talált profi kiadót. A beküldött kéziratokat a diákok bírálják, ők gépelik, korrigálják, sokszorosítják, kötik és terjesztik postán. A klub kiadványait állandóan idézik a legrangosabb nyelvészeti szakirodalomban. Számos, a klub által kiadott doktori disszertáció később megjelent rangos tudományos kiadóknál is. Ez a klub nemcsak azért fontos, mert önkéntes és fizetett diákjai megismerkednek a tudományos kiadványok bírálatának, szerkesztésének és kiadásának csínjával-bínjával, hanem azért is, mert a klub révén Bloomington a nyelvészeti gondolkodás egyik központja lett az egész világon - a beküldött

dolgozatok révén. A klub kis profittal dolgozik, amit a diákok neves nyelvészek meghívására fordítanak, akik előadásokat vagy nyári kurzusokat tartanak.

A Chicago Linguistic Society (CLS) a University of Chicago doktorjelölt nyelvészdiákjainak egyesülete. Évente rendeznek konferenciát, évkönyvük az amerikai nyelvészeti szakirodalom legjobb részéhez tartozik. A konferenciát teljes egészében a diákok szervezik. Ők bírálják el a névtelenül beküldött autoreferátumokat ("abstracts"), ők állítják össze a programot, és ők szerkesztik az évkönyvet. Ily módon mire végeznek, számottevő tapasztalatra tesznek szert a konferenciaszervezés és a könyvszerkesztés terén.

Colloquia

A Nyelvészeti Tanszéken majd minden héten van úgynevezett "colloquium", azaz diák vagy professzor által tartott kutatási beszámoló, előadás. Ezek témáját, helyét és idejét jó előre kiplakátozzák és az érdeklődőknek az egyetemi postán is megküldik. A "colloquium" célja az, hogy az előadó az egyetemi szakmai közvélemény elé vigye előadását. Ha egy diák vagy tanár előadását elfogadták valamelyik amerikai konferenciára, akkor az illető mindenképp próbaelőadást ("colloquium"-ot) tart Bloomingtonban mielőtt elutazna a konferenciára.

Tudományszervezés

A kutató kutatói témájára pályázatot nyújt be különféle szervekhez, alapítványokhoz. Ha megkapja a támogatást, megkezdi kutatását.

Daniel A. Dinssen fonológus például 1977. szeptember 30-án és október 1-én konferenciát rendezett Bloomingtonban "a kurrens fonológiai elméletek megkülönböztetéséről". A konferenciához a pénzt a következő szervek adták: a National Science Foundation és az American Council of Learned Societies (két országos alapítvány), az Indiana University Linguistics Club (vagyis a diákok említett nyelvészklubja), az Egyetem Nyelvészeti Tanszéke, és az Indiana University Office and Research in Graduate Development (az egyik egyetemi hivatal). A konferencia eredményeként 1979-ben megjelent az Indiana University Press-nél a "Current Approaches to Phonological

Theory" (a fonológiaelmélet kurrens megközelítései) című könyv, ami számos híres egyetemen azonnal tankönyvvé is vált.

A tudományszervezés ilyen módjáról ("grant system") Magyarországon elég sokat lehet már olvasni, ezért nem részletezem tovább. Véleményem szerint fő előnyei abban állnak, hogy ha a kutató olyan pályázatot ír, amelyet szakmája kiemelkedő művelői (az alapítványok felkért bíráló bizottsági tagjai) kutatásra érdemesnek ítélnék, akkor megkapja a kutatáshoz szükséges pénzt.

Ugyanígy van ez az alkalmazott kutatások olyan "alacsony" szintjén is, amilyen egy egyetemi magyar nyelvkönyv megírása Amerikában. Erre a témára 1980-ban 36 ezer dolláros pályázatot lehetett elnyerni a federais kormánytól. /N.B. A mi mostani egyetemi reformunk keretében is úgy születtek a nyelvkönyvek (egyetemes jegyzetek), hogy szerzőik teljes egyetemi foglalkoztatás mellett (esténként, szabadságuk alatt, stb.) írtak jegyzetet, anélkül, hogy ehhez a géppapíron kívül bármilyen támogatást kaptak volna./

A "grant system" következtében a kutatót semmilyen anyagi hátrány nem érheti, de egyeteme is gazdagodik, mert - mint a kutató munkadója - a "grant" tetemes részét egyszerűen leemeli. /N.B. Nálunk "a társadalomtudományok területén a szerzői honorárium a bérkiegészítés hallgatólagosan elfogadott formája" (Magyar Tudomány, 1982: 892). Csakhogy egyetemi jegyzetet, tankönyvet nem érdemes írni, mert az azért járó honorárium csupán töredéke a máshol kapható honoráriumnak. Ez közhely: diákkoromban egy fórumon maga a bölcsészkar dékán magyarázta ezt el nekünk, amikor a jegyzethiányról panaszkodtunk./

Nemzetközi szakmai kapcsolatok

Amikor elhatároztam, hogy belépek abba az angoltanári egyesületbe, amelynek első nemzetközi konferenciája Budapesten volt 1974-ben, vagyis a londoni székhelyű International Association of Teachers of English as a Foreign Language (IATEFL, Az angolt idegen nyelvként tanító tanárok nemzetközi szervezete) nevű szervezetbe, elküldtem Amerikából egy borítékban 3 angol fontot és jelentkezési lapomat Angliába. Postafordultával visszaírtak: örömmel köszöntenek az egyesület tagjainak sorában és egyben közlik, hogy mivel az általam megjelölt tagdíj 2 és fél font, a különbözetként

mutatkozó 50 penny-t külön számonra nyitott bankszámlán elhelyezték. Ha arra járok, vegyem fel. A következő évben tehát rendszeresen megkaptam az IATEFL értesítőjét, s így tájékozva voltam az angoltanári szakma európai fejleményeiről. Mindez nem állt módomban Magyarországon, amikor 1978-ban szegedi egyetemi tanársegédként engedélyt kértem az IATEFL-tagságra, az Oktatási Minisztérium elutasította kérelmemet. Ha megpróbálnám újból, valószínűleg ma se lenne módom az egyéni IATEFL-tagságra.

A bürokratikus nehézségek mellett technikai okai is vannak annak, hogy a magyar kutatók nemzetközi elismertetése nehézkes. Az amerikai egyetemi kutatók nagy mozgékonyságának titka többek között az, hogy van telefonjuk. Annak, hogy a világhírű Nature című folyóirat nem foglalkoztat egyetlen referenst sem a szerkesztők által egyébként nagyrabecsült Szegedi Biológiai Kutatóközpontból, az az egyszerű oka, hogy a szegedi kutatókat nem lehet telefonon elérni (vö. Magyar Tudomány, 1983/1. szám).

Ha egy amerikai kutatónak elfogadják egy konferenciára az előadását, jó esélye van rá, hogy a konferenciával kapcsolatos költségeit egyeteme fedezze. Így például munkahelyem, az Indiana Egyetem nekem is fedezte az 1981. augusztusi torontói LACUS konferencián (Linguistic Association of Canada and the United States) való részvételem költségeit. /N.B. Munkahelyem költségvetése 1983-ban nem volt elég arra, hogy a tanszék oktatóinak külföldi postaköltségét fedezze. Országhatáron túlra mindenki a saját zsebéből folytatott szakmai levelezést./

Tanszékvezetés

A tanszékvezetőt a tanszék oktatói választják maguk közül. Megbízása néhány évre szól. A tanszékvezetés szükséges rossz: az adminisztráció sok időt elvesz a kutató életéből. Nem tapad a tanszékvezető személyéhez olyan hatalom, mint Magyarországon, márcsak azért sem, mert a fontosabb döntéseket mindig az összes oktató bevonásával hozzák. Az olyan tanszékvezető, mint például a magyar származású Sinor Dénes, aki 1964-től 1981-ig vezette a bloomingtoni Ural-Altaji Tanszéket, teljesen "amerikiatlan" jelenség. A tanszékvezetés rotációs rendszere egyrészt biztosítja a demokratikus vezetést, másrészt kevésbé terheli a kutatót adminisztrációval.

A tanszéki állások betöltése

Alapszabály Amerikában, hogy "mozogni kell": ha valaki Indiánában szerez doktorátust, menjen máshová tanítani, ha egyetemen akar tanítani.

Ha megüresedik valahol egy Assistant Professor-i állás, azt meghirdetik a szakterület értesítőiben. A jelentkezők elküldik írásos pályázatukat. Az oktatót kereső tanszék professzoraiból bizottság alakul, akik a beérkezett pályázatokat elbírálják. A legjobbnak tűnő jelölteket meghívják egyetemükre egy interjúra és egy előadás tartására. Ezután döntenek arról, hogy ki kapja az állást. /N.B. A mi pályázati rendszerünk az itt leírthoz képest zárt. Nálunk ismeretlen a jelentkezők próbaelőadása./

A könyvtár

Az Indiana Egyetem Könyvtára az amerikai egyetemi élvonalba tartozik. Épületeiben 5 millió könyvtári tétel van. A katalógus és az információrendszer olyan, hogy maximum negyed óra alatt kideríthető, vajon a keresett könyv megvan-e Bloomingtonban, s ha nincs, melyik könyvtárból lehet megszerezni könyvtárközi kölcsönzéssel.

A könyvtárban - ha a lexikonokat tartalmazó kézikönyvtárat és a folyóiratolvasót leszámítjuk - nincs olvasóterem. A polcok között asztalok és székek vannak, s a könyvtárhasználó az őt érdeklő témájú könyvek polcainál foglalhat helyet.

A földszinti katalógusban a könyvtárhasználó kinézi a keresett könyv katalógusszámát, beszáll a liftbe, ahol az emeletek úgy vannak feltüntetve, hogy az egyes emeleteken található könyvek katalógusszámai a megfelelő emelet mellé vannak írva. Ha például egy könyv száma 98-cal kezdődik, a használó ránéz a táblára, meglátja, hogy a 98 kezdetű könyvek mind a 7. emeleten vannak, s kiszáll a 7. emeleten.

A raktárnak és az olvasóteremnek ebben a kombinációjában úgynevezett "carrel"-ek is vannak, azaz olvasófülkék, melyeket a "graduate" diákok egy-egy félévre megigényelhetnek. Ez az ő tanulóhelyük, ahová a számukra legfontosabb könyveket is elvihetik. Az ilyen könyvek ettől még mindenki más számára is hozzáférhetők maradnak, hisz az információrendszer olyan, hogy minden pillanatban mind az ötmillió könyvtári tételről tudni lehet, hol található éppen.

Vannak a könyvtárban tantermek is a polcok környékén; ha egy oktató a könyvtárban óhajt órát tartani, annak sincs akadály.

A könyvtárat az egyetem minden dolgozója és hallgatója azonos jogokkal használhatja. Ha egy takarítónőnek szüksége van egy könyvre, s azt nem leli a polcon, megkérdezi a kölcsönzőrészlegben, mit tudnak a könyvről. Ilyen válaszokat kaphat: 1) Holnap hozza vissza XY, tessék holnap jönni; 2) Hat nap múlva (maximum két hét múlva) hozza vissza XY, amint bent van a könyv, Önt levelezőlapon értesítjük és a könyvet az Ön számára félretesszük; 3) Egy professzornál van a könyv "professzori kölcsönbe" adva (ez fél évet is jelenthet). Ha óhajtja, visszakerjünk, s néhány nap múlva értesítjük, hogy kikölcsönözheti két hétre. /N.B. Az MTA Könyvtárából csak az úgynevezett "minősített" kutatók (kandidátusok, etc.) kölcsönözhetnek könyvet./

Minden emeleten több xerox-gép található. Az egyetemi xeroxozás állami támogatást élvez: a városi postahivatalban 15 cent egy lap, az egyetemen 5 cent. Az egyetem területén kívül xerox-műhelyek működnek, ahol a hallgatók 4 centért is xeroxozhatnak. Summa summarum: azt a könyvet vagy cikket, ami a kutatónak vagy a hallgatónak szükséges, az illető megveszi vagy lexeroxozza. /N.B. Nem kimásolja kézírással jegyzetfüzetébe, amint ez nálunk még oly sokszor történik./

A komputerezált katalógizálás csúcsteljesítménye 1981-ben a Kongresszusi Könyvtár (Washington, D.C.) "Scorpio" nevű rendszere volt. Kutatási témám a kétnyelvűség. Odaültem a "Scorpio" egyik termináljához, és a megadott instrukciók alapján "lekértem" a Kongresszusi Könyvtárban fellelhető összes, kétnyelvűséggel kapcsolatos tétel leírását. 45 perc alatt (mivel gyakorlatlan voltam) kaptam meg azt a "printout"-ot, amit kézzel talán hónapok alatt sem tudtam volna összeállítani. Ez a szolgáltatás a Kongresszusi Könyvtárban ingyenes. Máshol esetleg pénzbe kerül, de megfizethető: mondjuk egy tankönyv ára.

A könyvtár további előnye, hogy egyik részlegében az oktatók a kurzusaikhoz szükséges kötelező irodalom egy példányát félretetethetik. Ez hasonlít leginkább a mi olvasótermeinkre: itt az a diák is megtalálhatja az irodalmat, tankönyvet, xerox-cikket, akinek nincs pénze a megvásárlására. /N.B. Ez nálunk is megvalósítható. A különbség mindössze annyi, hogy míg Bloomingtonban ezt maximum negyedóra alatt elintézttem, addig Debrecenben ráment egy napom. Ugyanis én megyek a xeroxozóba, én kapcsolom

össze a xeroxokat, én írom ki a könyveket a nagykönyvtár katalógusából, én viszem le a tanszéki könyvtárból a nagykönyvtárba a könyveket, s én tanítom meg a teremfelügyelőket arra, hogy mit tegyenek./ A könyvtár reggel 8-tól éjfélig van nyitva, vasárnap azonban csak déli 12-kor nyit. Üzemeltetéséhez igen sok diákot alkalmaznak.

Kikapcsolódás: sport

Az "undergraduate" diákok sört isznak, rock zenét bömböltetnek, megízlelik a szexet, kipróbálják a kábítószereket. Minderre csak most nyílt lehetőségük, hogy elszakadtak a családi otthontól. Ha komoly kábítószerbe kezd egy diák, akkor a "graduate school"-ba már nemigen fog bejutni.

Azokra a "graduate" diákokra, akiket én ismertem, inkább a sport, a zene, a színház jellemző mint kikapcsolódási forma. A "graduate" diákok életében vannak fix pontok, például péntek délután mindig mini-golfoznak, kosárlabdáznak, go-go-znak (ez egy, a halmához hasonló társasjáték), stb.

Életkortól függetlenül a legtöbb diák rendszeresen kocog. A rendszeres testmozgásnak Amerikában hatalmas kultusza van. A legegyszerűbb s legolcsóbb testedzési forma a kocogás. Véleményem szerint a diákok nemcsak azért kocognak, hogy az élet hajszájában fizikailag is mindig fittekek legyenek, hanem azért is, mert egyszerűen igénylik a testmozgást. Ez az igényük még középiskolás korukban visszavonhatatlanul kialakul. Tudják, hogy a szellemi és a fizikai terhelést váltakoztatni kell; tudják, hogy ha fizikailag fittekek, szellemileg is többre lesznek képesek. /N.B. A KLTE egyik diákja így nyilatkozott a Népsportnak (1983. január 23, 9. lap): "Sajnáljuk a sportra fordított időt, pedig elképzelhető, hogy a tanulás is jobban menne, ha közben mozognánk..."/

A sportnak az amerikai egyetemi életben játszott szerepét jellemzi az is, hogy koncert és kosárlabdameérkőzés a bloomingtoni értékrendszerben közel azonos helyen áll. Ha egy koncerten a szokásosnál kisebb a hallgatóság a bloomingtoni operában, könnyen lehet, hogy a műsorközlő így kezdi mondókáját: "Hamarosan vége a kosármeccsnek, reméljük, hogy szünet utánra megtelik a nézőtér."

Kikapcsolódás: táncház

Népi táncokat tudó, szerető diákok és hangszeres zenész társaik hetente tartanak a mi táncházainkhoz nagyon hasonló összejöveteleket. Összekelepednek a pénzt a terembérre, és kedvükre táncolnak egész este. Spontán közönség formálódik így, melyet az amerikai néptánc és népzene megismerésének igénye szül.

Munka

A diákok túlnyomó többségének nincs annyi pénze, hogy egyetemi éve alatt ne kellene dolgoznia. A munka a diák számára bármit jelenthet: menzai mosogatást, tanszéki gépelést, könyvtári könyvek pakolását, katalógizálását, takarítást, fűnyírást, modell-állást a rajz tanszéken, motelportáskodást a városban, pizza kihordást, stb. A diákok zöme úgynevezett "work-study" munkát végez, azaz a tanulás mellett heti maximum 20 órában dolgozik. Az Indiana államból származó diákoknak, mint mindenben, itt is előnyük van a máshonnan jött diákokkal szemben: az ő munkabérük háromnegyedét Indiana állam fizeti, a fennmaradó egynegyedét az egyetem. Ez a rendszer biztosítja, hogy elsősorban az indianai diákok kapjanak munkát, másodsorban a más amerikai államból valók, s csak végül a külföldiek.

Munka: laborfelügyelet

Az egyetem nyelvi laboratóriumait kábé 10 főnyi technikai személyzet és számtalan diákfelügyelő működteti. Az utóbbiak a törvényesen megállapított minimális órabért kapják, vagy annál többet. A laborok reggel fél 9-től este 6-ig működnek (vasárnap este 6-tól 9-ig), és minden diák bármikor használhatja őket. A laborgyakorlat a nyelvi képzés integráns része. Összehasonlításképp megemlítem, hogy

1) A JATE-n több millió forintért beépítettek egy olyan magyar labort 1975-ben, ami technikai okokból alig használható, hisz a diáknak nincs számlálója, s ezért a szalagja állandóan lefut;

2) A KLTE-n nem tudjuk elérni, hogy a labor reggel 8-tól este 8-ig nyitva legyen, s így a diákoknak nem adhatunk önálló feladatokat.

Az ok: nincs "keret" arra, hogy a technikusok jelen legyenek, s a diákfelügyelőköt pedig mindenki idegenkedik, mivel "a diák nem tehető anyagilag felelőssé, ha elromlik a berendezés."

3) 1981-82-ben, az őszi félévben a KLTE Orosz, Angol, Német és Francia tanszékén összesen k é t (2) olyan oktató volt, aki laborórát tartott. A többi oktató módszertani tudatlanság vagy a hiányzó "software" okából elkerülte a nyelvi labort. Összegzésképp: egy labort beépíteni sokkal egyszerűbb, mint megfelelő hatásfokkal használni. A magyar bölcsészkarok a laborvásárlásnál tartanak ma is.

Munka és jog

A diák munkavállalót többé-kevésbé védi a jog. Jellemző eset, hogy 1980-ban az egyetem Angol Tanszékének vezetője több tucat diáknak diáktanári állást ígért őszi, de később - pénzügyi nehézségek miatt - megmondta magát, s közölte a diákokkal, hogy nem lesz őszi állásuk a Tanszéken. A diákok ügyvédet fogadtak, arra hivatkoztak, hogy a tanszékvezető megszegte ígéretét, s ezzel őket hátrányos helyzetbe hozta, mivel ők - a biztos állás reményében - nem kerestek maguknak állást az őszi. Summa summarum: az egyetem végülis alkalmazta az összes felperes diákot, még mielőtt a bíróság kötelezte volna erre.

Politika a Campuson

Fontos politikai esemény volt Bloomingtonban 1979. őszén Jane Fonda és férje, Tom Hayden előadása. Ők a "Campaign for Economic Democracy" (Mozgalom a Gazdasági Demokráciáért) vezetői. Hayden a 60-as évek diákmozgalmainak egyik vezéralakja volt, a 70-es években egyszer Californiában demokrata szenátorként jelölték, de veszített. Az 1980-as elnökválasztás előtti évben feleségével végigjárta a nagy egyetemeket, előadásokat tartva. Bloomingtoni előadásuk címe: "A 80-as évek Amerikájának kritikus problémái".

Fonda és Hayden bloomingtoni előadása azonban nem jött könnyen létre. Azok a gondolatok ugyanis, amelyeket ők népszerűsítettek (pl. a multinacionális korporációk megregulázása a gazdasági élet egyidejű demokratizálásával), Indianában, az USA egyik legkonzervatívabb államában, erős ellenérzéseket keltenek. Amikor köztudott lett, hogy Fonda és Hayden

meghívást kaptak Bloomingtonba, nagy ellenkampány kezdődött. A közvéleményharc végén az előadókat végülis meg kellett hívni. 5000 ember hallotta az előadást, melyet a szónok Tom Hayden ezekkel a szavakkal kezdett:

"Mindenek előtt köszönetet mondok annak az 500 diáknak, akik - az egyetemi újság szerint - telefonhívásokkal és más módon kiküzdötték, hogy ma este itt előadhassunk. Sajnálom, hogy Mr. Donald Danielson, aki az egyetemi lap szerint az Indiana Egyetem Igazgatótanácsának az elnöke, azt mondta, hogy ő személy szerint aggódik, hogy Indiana állam törvényhozói és választópolgárai "egyetem-ellenesekké" válhatnak, ha ma este itt népszerűtlen gondolatok hangzanak el. Én azt hittem, hogy az egyetemi oktatás lényege a népszerűtlen gondolatok megvitatása. Nagyon csodálkozom, hogy az egyetemi oktatás eredeti formája - lehet, hogy kissé naív és szimplisztikus volt ez így, de szerintem jó ötlet volt -, mely szerint az egyetem olyan hely, ahol a tanárok és a diákok azért jönnek össze, hogy megőrizték kulturális örökségüket és elemezzék koruk nagy kérdéseit, oda degradálódott, hogy hatalmas mega-egyetemek jöttek létre, ahol a domináns erők az egyetemi hivatalok vezetői, a legjobban fizetett emberek az igazgatók és hivatalvezetők, és oda degradálódott, hogy az egyetem annyira része társadalmunknak, annyira inkorporálódott a status quoba, hogy egy igazgatótanácsi elnök nyíltan veszélyesnek nevezhet népszerűtlen gondolatokat. Ami veszélyes, az az egyetemnek a status quo szolgálatába való állítása. Ez az igazi veszély! Mert ha az egyetemek nem engedik meg a társadalmi kritikát, a gondolatok és premisszák kritikai vizsgálatát, társadalmunk mely intézményei engedik ezt meg? Az egyetemeket követheti a sajtó - lehet, hogy már követi is. Előírják majd a sajtónak, hogy csak a kormányhivatalok hivatalos sajtóközleményeit közöljék? Merthogy a sajtó ne közöljön népszerűtlen gondolatokat? És aztán? Következnek a szakszervezetek? Az egyházak? Ne legyenek az egyházak olyan szervezetek, amelyek gondosan cenzúrázzák a bibliát? Hogy olyasmiket ne prédikáljanak, hogy 'Könnyebb a tevének átjutni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni a mennyek országába'? Azt hiszem, hogy ma inkább, mint bármikor korábban szükségünk van az őszinte vitára, eszmecserére, s bizonyos fokig örülök, hogy idejövételünket nem övezi udvariaskodás, egyértelmű helyeslés, mert akkor gondolkodóba eshetnék, hogy mi történt velünk? Örülök, hogy vitát tudunk kelteni s ütköztetni tudjuk a véleményeket."

A diákok politikai arculatának formálásában az ilyen viták és előadások s az előadást követő, tabukat-nem-ismerő kérdés-felelet csaták, ugyan-

olyan fontosak, mint számtalan politikai egyesületük, a neofasisztáktól a szocialistákig, vagy az INPIRG tevékenysége (lásd alább), vagy a munkajogi viták, például az említett eset az Angol Tanszék vezetője és a diáktanárok között.

Egy diákszervezet: INPIRG

Az INPIRG az Indiana Public Interest Research Group (Indianai Közérdekeket Kutató Csoport) rövidítése. Ez önkéntes diákszervezet, diákadományokból működik. Többek között azt csinálják, hogy kéthetente elmennek a város jelentősebb élelmiszerboltjaiba és próbavásárolásokkal megállapítják, hogy hol mi az árszínvonal. Eredményeiket az egyetemi napilapban teszik közzé. Ebből tudtam meg én is időről-időre, hogy miként tudok megspórolni heti 5-10 dollárt.

Az INPIRG esetleg akciót indít azért, hogy az egyetemi uszodában a férfi és női professzorok úszóidejét vonják össze, s ezáltal növeljék meg a diákokét.

Az INPIRG tanulmányt készített (önkéntes professzorok segítségével) arról, hogy az Indiana Egyetem 1981-ben irreálisan magasra szabta a kollégiumi díjakat. Kimutatták, hogy 16 %-os emelés helyett 14 %-os emeléssel is változatlan színvonalon lehetne üzemeltetni a kollégiumokat.

Önbecsülés

Az egyetemen a siker pénzzel is mérhető, többek között a befolyó tandíj nagyságával. Aki "ad magára", jól tanít, sőt, a lehető legjobban. Amerikában az élet majd minden területén, így az egyetemi oktató- és kutatómunkában is, azzal lehet stimulálni az embereket, hogy önbecsülésükre apellálunk. Ha egy előadás végén az hangzik el, hogy "Minden magára valamit is adó tanár/kutató ezt-és-ezt tenné", akkor az előadó biztos lehet benne, hogy hallgatói - amennyiben egyetértenek a propagált dolgokkal - követni fogják tanácsát, még hozzá olyan gyorsan, amilyen gyorsan csak lehet. Az emberek cselekedeteinek befolyásolásához önbecsülésükön keresztül vezet az út. /N.B. Egy társegyetem oktatójával közös tanulmányt írtam. A befejező mondatot először én fogalmaztam meg: "Javaslatunk az, hogy minden magára valamit is adó angoltanítási centrum tegye ezt-és-ezt." Társszerzőm ezt

a mondatot veszélyesnek tartotta, ezért letompította. Úgy vélte, hogy így nem kollégáink önbecsülésére fogunk apellálni, hanem parazsat gyűjtünk a fejünkre: "Maguk semmibe veszik mindazt, amit mi itt 30 év alatt felépítettünk" - mondják majd./

Társadalmi munka

Az értelmes társadalmi munkának számos formája van, például az említett INPIRG. Egy másik társadalmi munkában ellátott feladat (ma már sajnos Magyarországon is elkelne) az úgynevezett "escort service". A közbiztonság romlása miatt a késő este könyvtárból hazatartó nőknek "kíséretre" van szükségük. Ezt a kíséretet önkéntes diákfiúktól kapják meg, akkor, amikor kérik.

Az egyetemi oktató előmenetelében a kutatás, az oktatás és az úgynevezett "committee work" (durván: társadalmi munka) is fontos. Ez utóbbi azt jelenti, hogy egy professzor az egyetem különféle bizottságaiban (tudományos, politikai, értsd: egyetempolitikai, gazdasági, érdekvédelmi stb.) ingyen dolgozik. Az adminisztratív karrier nem kizárt, de "magára valamit is adó" egyetemi oktató tudományos karriert csinál.

Befejezés

Végül mit is profitáltam én majd három évig tartó magyar lektorkodásomból?

Gyökeresen átalakult oktatómunkám annak köszönhetően, hogy Bloomingtonban az ismertetett kérdőívekkel értékeltem én tanárait, s értékelték engem hallgatóim. Az egyetemi működési szabályzat ellenére nem követtem meg itthon a diákoknak az órán való részvételét (nem tartok katalógust). Ugyanakkor vizsgáim teljesítmény-orientáltak, az alkalmazni-tudást vizsgálom, reálisan fel akarom mérni, hogy körülményeink között mit lehet a diáknak megtanítani, s ehhez szabom a tananyagot.

Megtanultam Amerikában a vita és az érvelés fontosságát, hogy egyetlen dolog fontos csak, a tudományos igazság. Ehhez az utak több felől is vezethetnek, barbár dolog tehát valakinek előírni, hogy például szakdolgozatának (tézisének) mik legyenek a fejezetcímei...

Tájékoztattam a nyelvészetben. Itthon ez főleg azért ment lassan, mert a fontos könyvek és folyóiratok jelentős része nem hozzáférhető.

Meg azért, mert nyelvészetet nálunk tulajdonképp csak a nyelvészeti tanszékeken tanítanak, tehát angol vagy orosz tanszéken alig.

Fontos könyvekkel és xerox-cikkekkkel felszerelve jöttem haza: ma még nem nagyon vagyok elmaradva a szakirodalomtól.

1980-ban és 1981-ben előadást tartottam Kanada és az USA Nyelvész Szövetségének (LACUS) éves konferenciáján. Négy amerikai publikációm van a bloomingtoni lektorkodás következtében.

Megtanultam kissé az amerikai munkastílust.